

Poetica lui Grigore Vieru

Alexandru Burlacu,
prof. univ., dr. hab.,
UPS „Ion Creangă”

Contrar modelor poetice de odinioară, când o doctrină sau alta dominau zeci sau sute de ani, modernistii își elaborează artele lor individuale. De cele mai multe ori, orice volum nou debutează, de obicei, cu o artă poetică. În acest sens, tentația pentru definirea concepției despre poezie sau poet nu ține la Grigore Vieru de vreo modă poetică, ci constituie o necesitate organică de conștientizare sau aderare la o direcție sau la un program, la o tendință sau la un ideal artistic.

„O poezie trebuie să fie multă. Dacă-i multă, e și frumoasă” – iată chintesența poeticii sale, o mărturisire ce prefigurează un manifest artistic. Poetul, pe parcursul întregii sale creații artistice, meditează asupra acestui subiect sub forma unor confidențe în scurte poeme, eseuri, note și articole, fundamentând insistent o poetică a esențelor ființării. De aici, în poezie, predilecția deosebită pentru „valorile simple ale vieții”. În fuzionarea eului cu lumea se încearcă stări existențiale antinomice, instituindu-se pe o viziune a inițierii participative:

„M-am amestecat cu viața
Ca noaptea cu dimineața.
M-am amestecat cu cântul
Ca mormântul cu pământul.
M-am amestecat cu dorul
Ca sângele cu izvorul,
M-am amestecat cu tine
Ca ce-așteaptă cu ce vine”.

(„Cu viața, cu dorul”)

Ideea este amplificată și reluată obsesiv în metafore explicite: „Și sînt dat cuvântului/Ca grâul – pămîntului/Lângă ram ce s-a-nvelit/în strai alb de fericit./Și sînt dat și dorului/Ca frunza – izvorului/Lângă stea ce-a răsărit/În trenă de nesfârșit./Și sînt dat și locului/Ca lumina – focului/Lângă mac ce-a înflorit/în cămașă de rănit” („Doina”). Eul poetic își trăiește, dureros și extatic, ipostazele sale definiții. Reiterată perpetuu, ideea legămîntului cu „cuvântul”, cu „dorul”, cu „locul” este desfășurată în paralela dintre seria de simboluri tradiționale: „grâu” – „frunză” – „lumină” sau: „ram” – „stea” – „mac” cu altă serie de simboluri: „pămîntul” – „izvorul” – „focul”. Sugerînd ipostazele tranzitorii ale creației, simbolurile exprimă o deplină și intimă înrudire cu existențele germinative, cosmice, fragile.

Critica s-a pronunțat deja în problemele poeticii lui Vieru, accentuînd predilecția poetului pentru „situațiile-limită” (M. Dolgan), afirmînd că „(...) poetica lui Vieru este esențialmente una a preaplinului, în care eul este „miezul incandescent al trăirilor” (M. Cimpoi). Raportul dintre eu și lume e stabilit printr-o continuă identificare cu elementele cosmosului.

În spațiul mitic al poeziei lui Vieru ploaia vizualizează plastic un anotimp veșnic al iubirii. Nu întîmplător iubita e chemată să vină din ploaie, iar iubirea își dezvăluie, în ultimă instanță, valoarea de principiu primordial. Remarcăm în acest sens sugestiile de mare spontaneitate inspirate de proiecțiile feminității, maternității, creativității. Într-o lume a forțelor generatoare, ploaia deșteaptă elanurile vitaliste, sacralizează sentimentul consubstanțialității ființă-univers. De aici, abundentele stări simpatetice, sugerate de parabola seminței, care, murind, dă rod îmbelșugat: „Ușoară, maică, ușoară,/C-ai putea să mergi călcînd/Pe semințele ce zboară/între ceruri și pămînt!/în priviri c-un fel de teamă./Fericită totuși ești –/Iarba știe cum te cheamă,/Steaua știe ce gîndești.” Ființa mamei este asociată cu mai multe stări ale genezei cosmice. Mama este sinonimă cu un „fluture” – „fragilă emblemă a frumuseții și zborului”. „Mamă: fluture fericit,/Soare/în aceeași clipă/Răsărit și- asfințit?!” De aici, starea confuză a eului poetic: „Nu pot pînă la capăt/Cîntecul dulce/Scriind,/Parcă-aș ara cu o cruce”. („Stare”)

Personajele fundamentale caracteristice ale poeziei lui Vieru sunt mama, iubita și poetul-profet. E drept, varianta ritualizat-mesianică a poetului poate fi doar ghicită, deoarece identificările proteice sunt dintre cele mai diverse, căci poetul e sculptor sau plugar, pasăre sau lăutar, tînăr Dumnezeu sau fîntînar, poezie sau cuvînt, doină sau lumină. Într-o viziune asupra genealogiei sale, eul poetic afirmă: „Eu sînt ploaie. Printre pietre/mă cobor adînc sub lut,/caut pe Ioana Petre,/pe toți cari m-au

început (...) Eu sînt ploaie. Fără preget/caut țărână și-o frământ.../Cu inele largi pe deget/iese iarba din pământ”. („Străbune inele”)

De aici și fireasca revendicare a unui maximalism etic ce-și are reazem în pământul îndurerat de rod: „Dar mai întâi/să fii sămânță./Tunet să fii./Ploaie să fii./Lumină să fii./Să fii os/de-al fratelui tău/retezat de sabia dușmană./Brăzdar să fii./Duminică să fii./Doină să fii./Ca să ai dreptul a săruta/acest pământ/îndurerat/de-atâta rod”. („Dar mai întâi...”) Rodul, ca supremă împlinire vitală, este o expresie a triumfului „verdelui care ne vede”. O intuiție a rodului o aflăm și în „mărul înflorit”: „Voi răzbi? Am să scapăt?/Voi răzbi negreșit:/Mă așteaptă la capăt/Un măr înflorit”. („Doctore, iată cum mă simt”)

În același timp, cel mai adesea poetul, în concepția lui Vieru, este un nou Orfeu sau un Mesia, adică arta poetică se află între tentația orfică și cea mesianică. Aceste două dimensiuni sunt fundamentale în caracterizarea poetului și cetățeanului Grigore Vieru.

De la Baudelaire încoace, statutul demiurgic (și proteic) al creatorului s-a modificat puțin. Neesențiale rămân și metamorfozele poeziei ca ființă. „În afara singurului Rilke, nici un alt poet din acest veac nu a poematizat actul însuși poetic, ființa poeziei, ca și Claudel. Asemenea lui Rilke sub chipul lui Orfeu, Claudel a năzuit în taină – suprema și nebuneasca aspirație – să devină Cântarea însăși, să dea un trup de carne, alături de cel cuvântător, Ființei poetice. Nu spune el despre una dintre aceste muze (aceea tocmai a poeziei lirice): „Tu nu ești cea care cântă, tu ești cântarea însăși”?

La Vieru poezia e cea care se identifică, în ultimă instanță, cu poetul: „De fapt,/nici nu sînt om,/ci pur și simplu/poezie”. Totul în jur e o cântare, o cântare ce transfigurează lumea după chipul și asemănarea poeziei, adică totul, după o expresie a lui Mihai Drăgan, se confundă și se confruntă cu poezia: „Părul meu –/versuri albe./Fruntea –/un fel de măsură/Sprâncenele –/două versuri/tăiate cu negru, pentru că/nu pot merge./Ochii – două metafore albastre./Buzele – rime străvechi./Inima – ritm modern,/neregulat./Măinile/mângâind pletele femeii –/comparație/cu mâinile altor bărbați./Talpa mea/coperită cu țărână/și frunze sângerii de stejar –/repetiție/a tălpii tatălui meu./Iată că plouă,/și poate că/nici nu trec prin ploaie,/ci printre versuri,/sau poate că/nici nu plouă,/ci așa vreau eu:/să ploaie”. („Poezia”) Ipostaza fundamentală a mitologiei poetului este cea orfică. Eul poetic este conștient de puterea orfică a cântului său: „Aș vrea asemeni ploii/eu cântul să-mi frământ:/când voi cânta să iasă/secara din pământ”.

Chiar și într-o gravă „epidemie a artelor poetice” (M. Cimpoi) insistentele profesiuni de credință ale lui Grigore Vieru rămân mereu revelatorii din mai multe puncte de vedere. Un ochi atent poate identifica, pe marginea poeziei lui Vieru, coexistența mai multor componente, elemente din poezia lui Eminescu, Arghezi, Blaga, Stănescu ș.a.m.d. Sub acest aspect este edificator, așadar, dialogul „rădăcinii de foc” cu marii înaintași. Sentimentul legământului cu „cartea – simbolul universului eminescian – îi dă siguranța netemerii de moarte – „De moarte nu mă tem...”

Poetul, nu arareori, face cântece cu un număr restrâns de cuvinte, simboluri, embleme, lucrând într-un mod aparte în matricea tradiției. Dintre toate metamorfozele eului poetic, Grigore Vieru se simte mai în apele sale în ipostaza orfică. Una dintre cele mai frumoase poeme ale lui Vieru – „Poetul” – este verificabilă în mai multe planuri: „Ciudată – alcătuire –/Tribunul și ascetul –/Acest, ah, duh al vieții./Ce îl numim poetul./El are-un fel de arfă/Cu strune luminoase/Din raza dimineții/Și din străbune oase./Și-o mângâie-n iubire/Cu degete ce-i sânger,/ori zice că de ziduri/Va sparge-o el singur// (...) la suflet și-adevăăruri/îmi umblă, la mistere,/La moarte dânsul umblă./Dar zice că la miere”.

Cântărețul care umblă la moarte caută o altă armonie, descoperind o strânsă înrudire între frumusețe și moartea tranzitorie a seminței. Gr. Vieru are două poezii cu unul și același titlu, „Ars poetica”. Una apare fiind inclusă pentru prima dată în volumul „Numele tău”, cea de a doua, în „Fiindcă iubesc”. Este de o semnificație deosebită cea din urmă „Ars poetica”, în care eul poetic rămâne un Orfeu în luptă cu moartea. Poezia are un moto: „De mila timpului din sânge/Poetul nu-i decât iubire” – acest moto este cheia descifrării mesajului artei poetice cu triunghiul „timpul” – „poetul” – „iubirea”. Dincolo de relația poetului (altfel spus, a poeziei) cu moartea, intuim iubirea, care stă la temelie a artei și a creației. Este vorba de iubirea prin care se cunoaște lumea sau prin care Blaga sporește a „lumii taină”. De aici, o viziune a destinului omului de creație ca o eternă călătorie arhetipală, de inițiere a eului în tainele unui timp etern, ale unui timp al dimineții:

„Merg eu dimineața, în frunte,

Cu spicele albe în brațe

Ale părului mamei.

Mergi tu după mine, iubito,

Cu spicul fierbinte la piept

Al lacrimii tale.

Vine moartea din urmă

Cu spicele roșii în brațe

Ale sângelui meu –

Ea care nimic niciodată

Nu înapoiază.

Și toți suntem luminați

De-o bucurie neînțeleasă”.

(„Ars poetica”)

Gestica e stilizată și ritualizată, iar într-o posibilă lectură „spicele albe în brațe/ale părului mamei” ar fi harpa poetului, iar înaintarea cu iubita după sine se vrea un continuu periplu existențial. Iubita – într-o accepție mai largă, poezia – cu spicul suferinței în brațe este pândită de moarte. Încercarea eului poetic să aducă iubita, izvorul poeziei sale, în spațiul dimineții eterne este o tentativă continuă, fără sfârșit. Eternului feminin i se asociază eternitatea poeziei sau iubirea și eternitatea se conjugă prin puterea transfiguratoare a harpei, cântecul fiind în măsură să scoată „numele” de sub tirania timpului și puterea morții. Într-o altă lectură am avea o viziune a infernului adus pe pământ. Se știe că drum de întoarcere din infern nu există. În rescrierea mitului orfic eternitatea artei înseamnă, ca și la Eminescu, eternizarea durerii creatoare. Orfismul lui Vieru a evoluat hotărât spre un statut al poetului tribun, spre un mesianism ce ar trezi masele din somnul letargic.

Eugen Simion afirmă că, după Arghezi, Bacovia, Blaga, Barbu, este greu să ieși din timp și să întorci roata poeziei românești. Grigore Vieru și generația sa, consideră reputatul critic, „reprezintă pentru această provincie românească năpăstuită mereu de istorie ceea ce a fost, la începutul

secolului, generația lui Goga pentru Transilvania. Similitudinea de destin are și o prelungire în plan poetic. Sub presiunea circumstanțelor, poezia se întoarce la un limbaj mai simplu și își asumă în chip deliberat un mecanism național pe care, în condiții normale, lirismul pur îl evită” (Eugen Simion, „Grigore Vieru, un poet cu lira-n lacrimi” în *Caiete critice*, 1994, nr. 1-3, p. 21).

Se afirmă că evenimentele de la 1989 încoace acționează asupra lui Grigore Vieru ca un detonator care-i eliberează toate energiile, vulcanul lui interior intră în erupție. Eul poetic pornește „a ștefăni”, cultivând „poeme publicistice”, preocupat fiind de destinul românilor basarabeni: „Am fost decretat Republică!/Dar, în fond, mai sînt un cal de povară/pe care un necunoscut îl țesală/Cu iubire gastronomică/cu mângâieri sintetice./Am fost decretat Republică!/Dar, în fond, nu sînt decât o mască veselă/Pe chipul dramatic al Uniunii Sovietice!/Smulgeți masca cea mincinoasă odată/Și veți vedea că sub ea/Cu aripi pline de sânge/Sufletul Mioriței noastre/în sârmă ghimpată/se zbate și plânge”. („O gură de aer”)